Ik heb wel eens de kritiek gehoord, dat het rapport, ook de voorgestelde resolutie, in dit opzicht niet concreet genoeg zijn. Ik vind die kritiek niet billijk en niet rechtvaardig. De resolutie heeft geen verdere bedoeling dan om de principiële houding van de partij ten aanzien van het vraagstuk van oorlog en vrede zo duidelijk te omlijnen, dat die houding voor geen tweeërlei uitleg vatbaar is. Maar wie meent, dit gedaan zijnde, meteen een kant en klare oplossing in zijn zak te hebben voor alle concrete vraagstukken, die geeft zich onvoldoende rekening van de omvang en de ingewikkeldheid van de vraagstukken, waar het om gaat.

Vaak wordt in dit verband dan het Rapacki-plan genoemd. Het meerderheidsrapport heeft geen instemming met het Rapacki-plan uitgesproken, het heeft wel uitgesproken, dat de westelijke benadering van dit plan te star is geweest. Persoonlijk geloof ik, dat militair-technisch het plan niet meer die betekenis heeft als zes jaar geleden, nu de lange-afstand-raket, te lanceren vanaf verplaatsbare bases, de wapentechniek in een nieuwe fase heeft gebracht. In de huidige situatie acht ik dan ook de niet-uitbreiding van het aantal nationale atoommogendheden en de vraag, hoe het uitbreken van een conflict door toeval of door een misverstand kan worden voorkomen, van veel grotere importantie dan het Rapacki-plan.

Het rapport van de commissie en ook de voorgestelde resolutie hebben dus niet de pretentie gehad om nieuwe, concrete voorstellen kant en klaar uit te werken. Er is slechts getracht een aantal wegwijzers op te richten, zoveel als nodig is om voor iedereen de gezindheid en het standpunt van de partij duidelijk te maken. Zo'n wegwijzer kan men noemen de poging om het ruimte-onderzoek te beperken tot vreedzame doeleinden of het vraagstuk van de coëxistentie. Zoiets moet nader worden uitgewerkt. Dat is geen kwestie van leuzen en slogans, maar van diepgaande studie en beraad. Het is om die reden, dat het partijbestuur het eens is met het door Arnhem ingediende voorstel, dat in het verband van de partij een commissie de taak ontvangt zich voortdurend met de vraagstukken van vrede en ontwapening bezig te houden. Ik wil daarbij ieder misverstand uitsluiten. De taak van een dergelijke commissie kan niet zijn de in de afgelopen maanden gevoerde discussie over al of niet eenzijdige ontwapening als het ware te vereeuwigen. Daarover moet het congres nu beslissen en daarmee staat in dit opzicht de politiek van de partij vast. Maar op grond en in het kader van de straks te nemen beslissing vragen een reeks van punten om nadere uitwerking. Dat zie ik als de taak van deze commissie. Ik hoop, dat haar werk ertoe zal

bijdragen de politiek van de partij ten aanzien van het vraagstuk van oorlog en vrede duidelijk en concreet een eigen gezicht te geven.

Tenslotte nog een enkel woord, in algemene zin, over de voorgestelde resolutie en de daarop ingediende amendementen. Het grote aantal van de voorgestelde amendementen heb ik ervaren als een bewijs, hoezeer de partij zich in dit vraagstuk betrokken voelt en wil meedenken over een vraagstuk waartegenover de houding wezenlijk is voor de toekomst van de partij. Voor geen enkele resolutie bestaat een alleen zaligmakende tekst en dat zal met deze niet anders zijn. Toch heb ik er behoefte aan er met de grootste nadruk op te wijzen, dat zij met de uiterste zorgvuldigheid is samengesteld, dat bijna ieder woord gewikt en gewogen is en dat het niet toevallig of willekeurig is, dat zij luidt, zoals zij luidt. Voor de een had het misschien korter gekund, voor een ander langer. Maar ik wil wel zeggen, dat in de gekozen tekst naast de behoeften aan een duidelijke plaatsbepaling van de partij vooral heeft meegespeeld het verlangen naar een zo groot mogelijke eensgezindheid. Als voorzitter van de commissie heb ik wel eens gezegd, dat, wanneer het eerste resultaat van het te verschijnen rapport zou zijn, dat een aantal

Koopman, Voorburg: Onze aardbol is te klein geworden voor oorlog. Het gew[missing] als middel om veranderingen in de wereld af te dwingen of tegen te houden, is een ontwikkeling van vele eeuwen in een eindstadium gekomen. Er is geen en doel meer denkbaar, dat een oorlog gevoerd met de moderne strijdmiddel rechtvaardigt. Nu het geweld als uiterste middel niet meer gehanteerd kan word zullen wij andere wegen moeten zoeken om de wereldproblemen tot een oplossing te brengen. Anders gezegd: wij moeten naar een nieuwe internationale rechtsorde.

Als wij, ter bereiking van dit doel, onze hoop alleen konden vestigen op idealisme, op redelijkheid en inzicht, dan zouden we zeer pessimistisch moeten worden. De geschiedenis geeft niet veel voorbeelden van volkeren, die een vertrouwde wijze van leven opgaven, omdat redelijkheid en verworven inzicht daartoe aanleiding gaven. Wèl heeft de geschiedenis geleerd, dat de mens in staat is zich aan een nieuwe situatie aan te passen, als hij door de omstandigheden daartoe wordt gedwongen.

Voor zo een harde noodzaak, om ons gedrag te veranderen, om een op vele eeuwen steunende wijze van leven op te geven, staan wij thans. Want als wij onze wijze van leven niet in overeenstemming weten te brengen met de huidige stand van de techniek, zullen wij door die techniek worden vernietigd.

Daarom loopt de belangrijkste scheidslijn niet tussen de voorstanders van het meerderheidsstandpunt en de voorstanders van het minderheidsstandpunt. De belangrijkste scheidslijn loopt naar mijn mening tussen hen, die menen dat wij onder de paraplu van de atoombewapening op de oude voet kunnen voortleven en diegenen die inzien dat diepgaande hervormingen van onze samenleving nodig zijn, willen wij het nucleaire tijdperk overleven. Zó gesteld bestaat er geen tegenstelling binnen onze partij.

Hiermee wil ik het verschil van mening tussen meerderheid en minderheid niet verdoezelen. Ik wil wel erkennen, dat in de huidige politieke situatie dit verschil van fundamentele betekenis is. Ik zal daarover open en onomwonden spreken. Maar ik wilde vooraf duidelijk maken, dat wij — meerderheid en minderheid — een gemeenschappelijk uitgangspunt hebben en een gemeenschappelijk doel. Het gaat over de methode om het doel te bereiken.

De meerderheid wil tot algemene ontwapening komen door onderhandelingen met de landen van het Warschau-pact. Hiervoor acht zij de NAVO onmisbaar, omdat alleen een positie van evenwaardige kracht die onderhandelingspositie verschaft, die voor een wereld-regeling van het bewapeningsvraagstuk nodig is.

De minderheid denkt dat deze weg geblokkeerd is. Ik zal proberen duidelijk te maken waarom.

Gedurende vijftien jaar onderhandelen Oost en West met elkaar over ontwapening zonder dat het probleem een stap dichter bij een oplossing is gekomen. De moderne verdelgingswapens hadden daarbij moeten functioneren als een gemeenschappelijke vijand, als een gemeenschappelijk belang, zegt Ruygers, die Oost en West gelijkelijk bedreigt. In de loop der geschiedenis heeft het bestaan van een gemeenschappelijke vijand wel meer geleid tot het oplossen van tegenstellingen. Deze functie hebben de moderne wapens echter tot nu toe niet vervuld. De onderhandelingen van heden en de ontwapeningsbesprekingen van de dertiger jaren lijken als twee druppels water op elkaar.

Wie van mening mocht zijn, dat de schuld hiervoor uitsluitend bij Rusland gezocht moet worden, doet verstandig de Handelingen te lezen van de Amerikaanse senaat. Men is daar heel vaak objectiever dan hier en minder gouvernementeel. Maar er zijn hierover ook heel wat Nederlandse publikaties. Ik denk o.a. aan de ‘Internationale Spectator’. In plaats van de schuld te zoeken bij een van de twee wereldmachten zou ik twee factoren willen noemen, die een overeenkomst bemoeilijken.

Een belangrijke factor is, mijns inziens, het gebrek aan overeenstemming hoe de wereld georganiseerd moet worden nadat de wereldmachten afstand hebben gedaan van hun machtsmiddelen. Zolang daarover niet een zekere mate van gelijkgerichtheid bestaat, is ontwapening zeer moeilijk. Maar de belangrijkste factor is waarschijnlijk het onderlinge wantrouwen. Als gevolg hiervan gaat de bewapeningswedloop in ongekende hevigheid voort. In de minderheidsnota hebben wij enkele, sobere feiten vermeld. De publikaties hierover vormen een huiveringwekkende lectuur.

Daar komt nog bij, dat met het verstrijken van de tijd de mogelijkheden om tot overeenstemming te komen over wederzijdse en gecontroleerde ontwapening eerder kleiner schijnen te worden dan groter. De uitbreiding van het aantal atoommachten lijkt niet tegen te houden. Hoewel ieder zich ervan bewust is, dat het voorkomen van een nucleaire oorlog moeilijker wordt naarmate het aantal landen, dat over deze wapens beschikt, toeneemt, overheersen nationale gevoelens het gezonde verstand. Bij deze ontwikkeling hebben wij de tijd tegen.

Een ander probleem — waarbij wij de tijd ook tegen hebben — is China. Het is duidelijk, dat een ontwapeningsovereenkomst niet gesloten kan worden zonder de medewerking van China. Het zal nog een paar jaar duren voor dit land beschikt over een primitieve atoombom. Wellicht zal het een paar jaar daarna over een geperfectioneerde bom beschikken en daarna zal het zich de transportmiddelen weten te verschaffen om atoombommen te vervoeren. Deze ontwikkeling zou zich in b.v. vijftien jaar kunnen voltrekken. Het staat daarom wel vast, dat de moeilijkheden om een overeenkomst te sluiten waarbij óók China betrokken is, eerder zullen toenemen dan afnemen.

Hoe lang kan deze toestand voortgaan?

Niet heel lang!

Weliswaar gelooft niemand aan een welbewust ontketende oorlog, maar er zijn vele omstandigheden denkbaar, die kunnen leiden tot het uitbreken van een oorlog, die door niemand wordt gewild. Alle deskundigen zijn het daarover eens. Men kan dit ook in het meerderheidsrapport lezen.

Herman Kahn, een van de beste deskundigen op het gebied van nucleaire oorlog, is van mening dat er een neiging bestaat om de kans op oorlog te onderschatten. Hij schrijft:
‘Wij kunnen de huidige gang van zaken niet oneindig laten doorgaan. Men moet een belangrijke verandering in de situatie aanbrengen, of verwachten, dat het in elk geval op een

oorlog uitloopt.'

Ik kan Patijn daarom niet volgen als hij in 'Wending' en 'Paraat' schrijft, dat er vrede en toekomst is achter de beschermende dijk van de NAVO.

De politiek gebaseerd op het machtsevenwicht heeft de tijd tegen.

De moeilijkheden om tot een ontwapeningsovereenkomst te komen, nemen eerder toe dan af. Wij zijn dichter bij een derde wereldoorlog dan bij een ontwapeningsovereenkomst.

Het systeem van de koude oorlog, de innerlijke logica daarvan, zoals wij in de minderheidsnota geschreven hebben, de wetmatigheid van het proces, waarin wij ons bevinden, zou ik nu willen zeggen, leidt tot oorlog.

Men moet daarom een belangrijke wijziging aanbrengen in dit proces als men de vicieuze cirkel wil doorbreken, als men een oorlog wil voorkomen. Dat is de strekking van het betoog van Herman Kahn. Dat is ook de bedoeling van de minderheid. Eenzijdige nationale ontwapening van Europese landen zou een belangrijke wijziging kunnen zijn.

Voor ik ga uiteenzetten hoe wij dit zien, wil ik nadrukkelijk vaststellen, dat het verschil van mening tussen meerderheid en minderheid dus niet gaat over de zedelijke toelaatbaarheid van atoomwapens. Het sluitende betoog van de Generale Synode van de Hervormde Kerk, waarin wordt aangetoond, dat het atoomwapen onrechtmatig en ondoelmatig is, wordt door Patijn in 'Wending' en Paraat' ook niet bestreden. Hij heeft geen moeite, schrijft hij, om te erkennen, dat het nucleaire wapen illegitiem is.

Hij schrijft: 'Ik heb niet de neiging om het te weerleggen, maar ik kan er niets mee beginnen! Ik bevind mij in een afschuwelijk dilemma. Zonder atoomwapens is het met de vrede gedaan, maar een atoomoorlog, die wij als mogelijkheid aanvaarden, is onvoorstelbaar erg en moreel ondraaglijk.'

Letterlijk schrijft hij dan:

'Beide aspecten van het dilemma zijn waar en wij kunnen er niet doorheen breken!'

Daarom is het verwijt dat Ruygers ons maakt ongerechtvaardigd, dat de minderheid zich op een buitenpolitiek standpunt stelt, dat geen contact meer heeft met de werkelijkheid. De werkelijkheid vergt juist de beslissing die de minderheid voorstaat.

De werkelijkheid is, dat de weerstand en de weerzin tegen de voortgaande be-wapeningswedloop groeit en geen enkele grote politieke partij zich daarvan tot tolk maakt. De werkelijkheid is, dat de officiële politiek geen enkel perspectief biedt.

Naar mijn mening stelt de minderheid zich niet buiten de politiek, maar wil zij

buitenlandse politiek voeren vanuit een ander gezichtspunt. Op vele vergaderingen, waar ik het minderheidsstandpunt heb uiteengezet, is mij gevraagd:

Hoe willen jullie dat nu precies doen?

Dat is een bovenmenselijke vraag. Het vooronderstelt antwoord te geven op situaties, die men niet kan vooruitzien. Ook de meerderheid kan dat niet doen voor de politiek die zij voorstaat en doet het ook niet.

Wij zouden gebruik moeten maken van elke mogelijkheid die zich voordoet om het wantrouwen te verminderen, trachten constructieve plannen uit te werken. Als vandaag een meerderheid zou bestaan in Nederland voor het standpunt van eenzijdige ontwapening, betekent dat dan dat wij morgen gaan ontwapenen en verder rustig blijven afwachten wat er verder gebeurt?

Neen. Het betekent, dat wij een onverminderde activiteit gaan ontwikkelen. Trachten andere landen, Scandinavië, België, enz., ervan te overtuigen een club van anti-atoomlanden te vormen. Deze poging zou zich moeten uitstrekken tot landen achter het Ijzeren Gordijn. Wij weten, dat die gedachte daar leeft.

In de Verenigde Naties moeten wij duidelijk maken waarom wij ontwapenen, wat wij ons verder voorstellen te doen.

Wij zullen een inspectie-team moeten uitnodigen om te controleren of wij ons aan onze vrijwillig gemaakte afspraak houden en ervoor moeten zorgen, dat ook Russen daarvan deel uitmaken.

Wij moeten de mogelijkheden onderzoeken om tezamen, als het kan met landen uit het oosten, een groot internationaal project uit te voeren, dat tot de verbeelding spreekt. Kortom: we moeten een beroep doen op de opbouwende krachten, die in onze eenwordende wereld beginnen te functioneren.

Wie zegt, dat dit allemaal fantastisch is, vergeet dat wat zich afspeelt op het gebied van de bewapening nog veel fantastischer is.

Wij geloven, dat een gedurfde politiek een voedingsbodem zal vinden in de grote masssa der bevolking, die geen enkele invloed heeft op de gang van de gebeurtenissen. Die op het ogenblik alleen maar kan afwachten. Zoals wij Kamerleden kunnen afwachten; zoals onze regering moet afwachten.

Ik geloof, dat het onmogelijk is de gezindheid aan te kweken, die het nucleaire tijdperk vereist en tegelijkertijd aan de bevolking duidelijk te maken dat een oorlog voorkomen kan

worden door de afschrikwekkende bedreiging van nucleaire wapens. In onze minderheidsnota hebben wij de uitspraak van de Wereldraad van Kerken aangehaald, in 1961 gegeven, dat men niet tegelijkertijd een politiek van wederzijdse verschrikking én wederzijdse ontwapening kan voeren. Na maanden discussie in de partij ben ik er meer dan ooit van overtuigd, dat dit juist is. Men kan niet tegelijkertijd de vrede organiseren en de oorlog.

Ik wil proberen een paar misverstanden uit de weg te ruimen, die mij tijdens de vele discussies in de partij zijn gebleken. Men heeft ons soms toegevoegd, dat ons standpunt inconsequent is, omdat wij wel de bescherming van de Amerikaanse atoombewapening willen aanvaarden, maar weigeren in de lasten daarvan bij te dragen. Dit is niet juist. In onze gedachtengang zou een ongewapend Europa niet beschermd moeten worden door de Amerikaanse atoommacht. Wij wensen die bescherming niet, omdat kernwapens voor het dichtbevolkte Europa eerder een gevaar dan een bescherming betekenen. Wij moeten tegen elkaar afwegen het gevaar van het huidige evenwicht door afschrikking tegenover het gevaar dat ontstaat door ontwapening van Europa.

In het eerste geval gaat het om het behoud van ons bestaan. In het tweede geval gaat het om de kwaliteit van ons bestaan. Als wij ten onrechte vertrouwd hebben op de beschermende werking van de atoombewapening, is alles verloren; als wij ten onrechte vertrouwd hebben op de behoefte aan beide zijden om te ontkomen aan de wederzijdse bedreiging, is veel verloren, maar niet alles. Dan zullen wij terug moeten vallen op de geestelijke waarden waarop wij zo trots zijn en die die hun betekenis kunnen bewijzen voor ons doen en laten.

Ik kom nu op een ander punt van kritiek, dat belangrijk is, omdat het door velen is geuit. Dat betreft het verbreken van de westelijke solidariteit door ons eenzijdige handelen.

Eerst een vraag vooraf: Is die solidariteit zo groot?

Onder de dekmantel van de NAVO werden nationale belangen met hartstocht nagestreefd. Dit gebrek aan solidariteit, ingegeven door overtrokken nationalisme is thans duidelijk aan het licht getreden.

Onze oproep tot eenzijdige ontwapening is in ieder geval niet ingegeven door nationaal egoïsme.

Wonderlijk genoeg is het voor vele Amerikanen niet zo vanzelfsprekend, dat Europa zich zo solidair met de Verenigde Staten verbindt. Het is niet moeilijk in de Amerikaanse

literatuur citaten te vinden, waaruit dat blijkt.

Zo schreef Wright Mills in zijn boek 'De oorzaken van de derde wereldoorlog':

‘Als ik een Engelsman, een Duitser of een Deen was, dan zou ik verlangen dat mijn regering uit de NAVO zou treden in zijn huidige vorm. Ik zou zeker verlangen dat men de VS niet zou toestaan om lanceerbases te plaatsen op mijn grondgebied...’

Van Wright Mills kan men zeggen, dat hij kritisch staat tegenover zijn eigen samenleving en dat men daarom dus niet zoveel waarde behoeft toe te kennen aan zijn uitspraken. Maar dat is zeker niet waar voor Herman Kahn, die bovendien een van de beste deskundigen is op dat gebied.

Kahn schrijft: 'Uit een oogpunt van veiligheid, kwetsbaarheid en mogelijkheid tot waarschuwen zijn de Europese bases niet van zo een grote militaire betekenis voor de Verenigde Staten als vaak wordt geloofd. Daarom zou een verklaring van neutraliteit of gedeeltelijke afzijdigheid in sommige gevallen voor de Verenigde Staten bijna geen nadeel zijn. Er is zelfs een mogelijk voordeel in een dergelijke houding. Voorzover de Europeanen de kwetsbaarheid van hun krachten kunnen verminderen, vertegenwoordigen zij een macht welke, nadat de Verenigde Staten en de Sowjets eikaars militaire macht hebben aangevallen, in staat zou zijn druk uit te oefenen op beide kanten om redelijk te zijn in hun onderhandelingen.’

Ik wil hiermee niet zeggen, dat Kahn opwekt tot Europese neutraliteit. Ik wil alleen maar zeggen, dat de solidariteit, zoals deze in de NAVO tot uitdrukking komt, geen doel op zichzelf kan zijn. Men moet hier verschillende belangen tegen elkaar afwegen, wat Kahn hier doet.

De minderheid meent dat ontwapening van Nederland in het belang is van het Westen. Als daarvan het gevolg zou zijn, dat andere landen in Europa, van West en Oost, dit voorbeeld volgen, dan vermindert het gevaar op een atoomoorlog en worden de kansen op overeenstemming tussen West en Oost vergroot.

Ik kom nu tot de ontwerp-resolutie, die vandaag ter discussie staat. Het is duidelijk, dat punt 6 door diegenen, die op het minderheidsstandpunt staan, afgewezen wordt. Het is dus juist, dat hierover afzonderlijk wordt gestemd. In de andere punten staat veel, waarmee ik het eens ben; ik wil nog een stap verder gaan en zeggen, dat deze resolutie het begin kan zijn van een nieuwe politiek, waar ik achter sta. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan de punten, die handelen over de onderontwikkelde gebieden en over de vreedzame coëxistentie. Wij in het westen hebben de uitdaging, die de onderontwikkelde gebieden voor

ons betekenen en de uitdaging die Rusland voor ons betekent, nooit wezenlijk beantwoord. Op de eerste uitdaging hebben wij geantwoord met een collecte, op de tweede met een gebalde vuist. Een analyse van deze beide uitdagingen zou ons leren, dat wij de huidige structuur van onze samenleving niet kunnen handhaven.

Ragnar Frisch, een van de grootste westelijke economen van onze tijd, schreef over het ontbreken van een doelmatige planning in het Westen:

'De achtergrond van de economische prestaties van het hedendaagse Westen is nog steeds een koppig volhouden van vrije concurrentie en het winstprincipe. Het is mijn stellige overtuiging, dat als deze situatie voortduurt, het Westen hopeloos verloren zal zijn in zijn concurrentie met het Oosten. Het resultaat zal zijn het einde van de westerse democratie.'

Dit citaat heeft niets te maken met al of niet pro-communisme. Dat is in de democratisch socialistische beweging een sinds lang achterhaalde discussie. Het heeft voor mij wezenlijk te maken met de vraag of de wereldwijde uitdaging van het communisme door het Westen op de juiste wijze wordt beantwoord.

De erkenning dat de huidige kapitalistische structuur van onze samenleving geen antwoord heeft op de uitdaging, waaraan wij zijn blootgesteld, zal het Westen zo lang mogelijk willen uitstellen. Maar waarom zouden wij, socialisten, daar moeite mee hebben?

Uit de resolutie — met uitzondering van punt 6 — blijkt naar mijn mening de wil om aan een nieuwe buitenlandse politiek gestalte te gven. Daarvoor zal nog heel wat denkwerk moeten worden verricht, waaraan ook diegenen, die op het minderheidsstandpunt staan, van harte kunnen meewerken. Het formuleren van een westers socialistisch antwoord op de uitdaging die tot ons wordt gericht, zal meer vergen dan Nederlands denkwerk en Nederlandse stuwkracht. Er zal een gemeenschappelijk buitenlands programma van alle socialistische partijen moeten komen. Wij zullen een stevige band van socialistische partijen met de onderontwikkelde gebieden moeten vestigen en de progressieve groeperingen in deze landen steunen in hun strijd met de bevoorrechte groepen in hun eigen land, die uit eigen belang de noodzakelijke hervormingen tegenhouden.

Alleen als wij er in slagen de bronnen waarover wij beschikken, geestelijke zowel als materiële, in te schakelen voor het algemeen welzijn, op zodanige wijze dat ieder de gelegenheid heeft zich in vrijheid te ontplooien, dan pas wordt het Westen een uitdaging voor het Oosten. Tot nu toe hebben West en Oost ieder voor ziel een monoloog uitgesproken. Als wij daar een dialoog van kunnen maken — en da is het wat ik bedoel met

het geven van een antwoord — dan is de kans op een overeenkomst met het Oosten groter.

Dat het partijbestuur een nieuwe politiek wenst, volgt naar mijn mening niet alleen uit de punten betreffende vreedzame coëxistentie en de onderontwikkelde gebieden, maar ook uit de bereidheid om tot regionale ontwapeningsovereenkomsten te komen, uit de uitgesproken wil om alle kansen aan te grijpen, die de spanning kunnen verminderen. Het blijkt ook uit het feit, dat het partijbestuur het voorstel van Arnhem om een commissie in te stellen, heeft overgenomen. In de snel veranderende wereld, waarin wij thans leven, wordt elke politieke partij bedreigd door het gevaar oude paden te volgen, terwijl het leven reeds nieuwe wegen heeft ingeslagen. Dit geldt in het bijzonder voor het terrein, dat ons thans bezighoudt en dat in grote lijn aan deze commissie zal worden toegewezen. Een dergelijke commissie kon er voor zorgen, dat wij niet achter zullen lopen.

In de resolutie heb ik echter één punt gemist, namelijk, dat terwille van de ontwapening risico's genomen moeten worden. In het meerderheidsrapport is deze gedachte wel vastgelegd en Ruygers heeft dit ook gezegd. Ik hoop dat Ruygers geen bezwaar zal hebben om aan punt 7 toe te voegen:

'Bij al deze pogingen moet er rekening mee worden gehouden, dat de risico's va de huidige bewapeningswedloop dusdanig zijn, dat ook terwille van de ontwapening de bereidheid moet bestaan risico's te nemen.'

Uit het voorafgaande betoog zal u duidelijk zijn geworden, dat ik van harte hoop dat punt 6 van de resolutie zal worden verworpen. Ik heb geprobeerd u duidelijk te maken waarom. Daar komt nu nog één factor bij: Ik ben bang, dat de politiek die uit punt 6 volgt, ons niet voldoende bewegingsvrijheid zal laten om het socialistisch antwoord op de uitdaging te geven. Dat neemt niet weg, dat ik, behouden de door mij voorgestelde wijziging, bereid ben de andere punten van de resolutie aanvaarden.

Ik mag niet verzwijgen, dat dit tenslotte voor mij een moeilijke beslissing me brengt. De vraag ligt er of, wanneer punt 6 van de resolutie toch wordt aangenomen, wat dan mijn houding zal zijn tegenover de resolutie als geheel. Dat is een vraag van afwegen van positieve en negatieve kanten en dat is nooit gemakkelijk.

Ik zou het niet onbegrijpelijk vinden, indien een aanvaarding van punt 6 voor een aantal partijgenoten dusdanig een principiële kwestie vormt, dat het voor hen de aanvaarding van de resolutie als geheel onmogelijk maakt. Wanneer ik echter persoonlijk na lang beraad de positieve en negatieve kanten van de resolutie tegen elkaar afweeg, zie hoeveel

aanknopingspunten de resolutie biedt voor een constructieve politiek inzake vrede en ontwapening, dan wil ik — ook met het oog op een zo groot mogelijke eenheid van de partij — de resolutie als geheel niet afwijzen.

Ik hoop, dat uit de komende discussie zal blijken, dat de partij in grote meerderheid een nieuwe buitenlandse politiek wenst. Of dat ook werkelijk zal worden uitgevoerd, hangt onder meer af van onze eensgezindheid en onze vaste wil een weg te vinden uit het moeras, waarin de mensheid zich op het ogenblik bevindt.

Het vraagstuk, dat ons bezighoudt, illustreert de geboorteweeën, die wij om ons heen waarnemen. Wat op het punt staat geboren te worden, is een universele, de gehele aardbol omspannende samenleving. Technische en economische krachten zijn bezig onze aarde tot een eenheid samen te smelten. Wij moeten ons van dit proces bewust worden, omdat elk politiek handelen dat hiermee in strijd is, tot een catastrofe aanleiding kan geven.

Het gaat op dit congres om de plaats van het socialisme in het politieke denken van onze tijd. Ik hoop niet, dat latere generaties (als die er zijn) zullen moeten zeggen:

In die overgangsperiode van de menselijke geschiedenis waren politici nodig, maar er waren alleen maar functionarissen!

Ik hoop, dat wij politici zullen zijn, dan brengen wij het socialisme weer in de voorhoede van het politieke denken van onze tijd.

Dorsman, Leidschendam, vraagt of de resolutie bedoeld is als een soort interim- resolutie, waarna de discussie moet worden voortgezet. Het is in wezen onverdragelijk voor socialisten om aan bewapening mee te werken. Op dit gebied is de resolutie bepaald onvoldoende. Staat de meerderheid inderdaad loyaal tegenover de minderheid? Spr. maakt bezwaar tegen de wijze waarop een Kamerlid in ‘Het Parool’ over de minderheid heeft geschreven. Spr. betuigt adhesie met voorstel 1 van Arnhem, in het bijzonder aan het amendement van Amsterdam/Zuid II, waarin erop wordt aangedrongen te rapporteren over de voortgang van het gesprek binnen de partij.

De *Voorzitter* meent dat het niet juist is de discussie te gaan vermengen met opmerkingen aan het adres van een partijgenoot, die een bepaald artikel zou hebben geschreven.

Snip, Voorburg, bespreekt een amendement van afdeling Voorburg om in punt 9 van de resolutie de woorden ‘de nog resterende koloniale verhoudingen’ te vervangen door ‘de onderdrukking van volken’. Het gaat om de vrede, die wordt verhinderd daar waar mensen onderdrukt worden, en waar spanningen ontstaan.

Heerma van Voss, Voorschoten, vraagt aandacht voor het amendement van de afdeling op punt 8 van de resolutie, waarin verzocht wordt te waken voor een goede voorlichting inzake de verschrikkingen van een oorlog en tegen het meegesleurd worden in een militaristische denkwijze. Met verwijzing naar de folders van de BB meent spr. dat wij op dit punt waakzaam moeten blijven. Wij moeten niet passief worden en menen dat een oorlog onvermijdelijk is. Vandaar dat dit in de resolutie met name moet worden genoemd.

Klein, Geldrop, licht de opmerking toe, dat sommigen het rapport weinig concreet vinden. Nu men het probleem teveel zwart-wit stelt, gaat men bewijzen leveren, die niet helemaal houdbaar zijn. Dit geldt voor de minderheid, maar ook hier en daar voor de meerderheid. Zoals het woord 'machtsevenwicht' door beide kanten wordt gebruikt, krijgt men toch wel de indruk dat er enige verwarring over bestaat. Wanneer men uitgaat van een labiel evenwicht, moet men oppassen voor verstoring hiervan. Mét de meerderheid meent spr. dat het machtsevenwicht een stabiliserende factor is. Hij acht dit op dit ogenblik vrij stabiel. Men zou van onze kant met kleine verstoringen van dit evenwicht moeten beginnen, geen totale ontwapening, maar het opstellen van een westers plan.

Roel, Soest, uit instemming met hetgeen pg. Koopman heeft gesteld, maar spr. heeft niet begrepen wat hij heeft gezegd. Het is goed bedoeld, maar niet reëel. De voorstanders van het meerderheidsrapport zijn geen militaristen maar realisten, terwijl wat de minderheid wil ons in een zeer zwakke positie zou plaatsen. Al zijn wij er niet te geestdriftig voor, wij zullen in de NAVO — tezamen met onze bondgenoten — de vijand die op de loer ligt moeten weerstaan. Maakt u sterk om de vrede te behouden!

Mevr. *v. d. Gaast-Bakker Schut,* Utrecht, bepleit verder wetenschappelijk onderzoek, vooral naar de sociologische kant.

Mevr. *Perrenet-Velds,* Utrecht, bepleit namens Utrecht 7 uitbreiding van punt 3 van de resolutie met de toevoeging 'dat zij zelfs als verdedigingswapen onzedelijk en praktisch onbruikbaar zijn geworden, zodat de partij, enz.'. Men kan niet genoeg benadrukken dat geen enkel doel deze middelen heiligt. Het verschil is, dat de kernwapenen zelfs de ongeborenen kunnen beïnvloeden. Ook op punt 6 wordt eer aanvulling voorgesteld over ondemocratische tendensen, die zich in de NATO er diverse aangesloten landen ontwikkelen. Er wordt in onze kring vaak te weinig kritiek op de NATO gehoord.

Van der Knoop, Amsterdam/Slotervaart, licht een tweetal amendementen toe. Op punt 6 een toevoeging achter 'lidmaatschap van ons land van de NAVO': 'in de huidige situatie'. Er

is toch immers een situatie denkbaar waarin wij uit de NATO zouden moeten treden, wij moeten ons niet te sterk binden. Bij punt 7 wordt een toevoeging voorgesteld betreffende de vreedzame coëxistentie. Zoals het nu in de resolutie staat is het onvoldoende. Wij missen een uitspraak over de onderdrukking van de volkeren achter het Ijzeren Gordijn.

Persoon, Amsterdam/Osdorp, vraagt aandacht voor enkele aanvullingen op punt [missing] en 7. Zij moeten worden gezien als kritische bemerkingen op overigens door de afdeling geaccepteerde conclusies. Bij punt 6 wordt gevraagd voortdurend te overwegen of de aanwezigheid van atoomkoppen op Nederlands grondgebied noodzakelijk blijft. Bij punt 7 wordt voorgesteld toe te voegen, dat ernaar moet worden gestreefd een zo groot mogelijke invloed te krijgen op het gebruik van het atoomwapen. Het zou onverantwoordelijk zijn om alle beslissingsmacht zonder meer u handen te geven aan Amerika. Ook op de punten 10 en 11 zijn aanvullingen voorgesteld, die ten doel hebben er de nadruk op te leggen dat het belangrijk is dat die zaken die ons land mogelijkheden bieden de volle aandacht krijgen. De hulpverlening aan de onderontwikkelde gebieden moet via de Verenigde Naties lopen omdat ook die daardoor aan kracht en invloed winnen. Wij moeten in die landen wat er aan socialisme leeft, stimuleren vanuit onze ervaring. Spr. beveelt in dit opzicht voorstel 13 aan, dat door Osdorp is overgenomen.